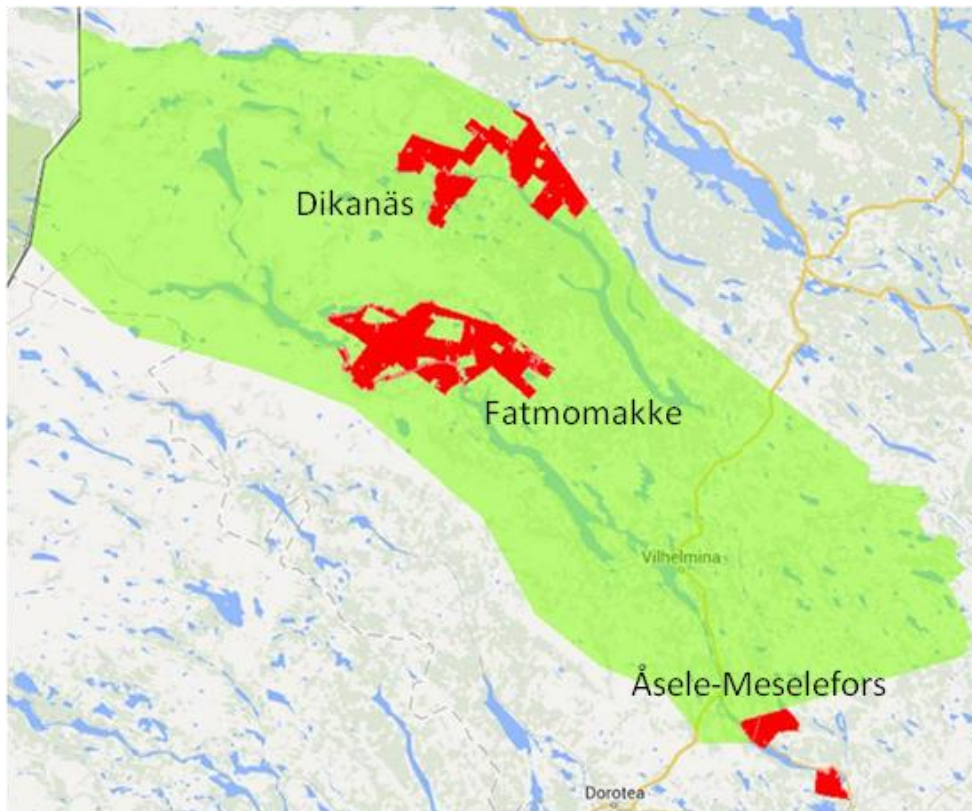

Vilhelmina Övre Allmänningsskog

- historik och delägarundersökning

Gun Lidestav, Stefan Sandström, Mahesh Poudyal, och Solveig Berg Lejon

Inom ramen för projektet *Baltic Landscape - innovative approaches towards sustainable forested landscapes* inleddes under våren 2012 ett samarbete mellan forskare på SLU och styrelsen för Vilhelmina Övre Allmänningsskog (VÖA) med syfte att öka delägarnas delaktighet och nöjdhet genom förbättrad kommunikation mellan styrelse/förvaltning och delägarna. Kunskaperna om allmänningens verksamhet, deltagandet och engagemanget på stämmorna har nämligen avtagit med åren. En bidragande orsak antas vara att allt färre delägare bor på delägarfastigheterna eller inom Vilhelmina kommun. Att hitta nya sätt att informera och kommunicera är därför angeläget och som ett led i det arbetet genomfördes en delägarundersökning under sommaren och hösten 2012. I detta Faktablad presenteras ett sammandrag av resultat och analyser av delägarundersökningen, liksom en historisk analys av verksamheten inom VÖA baserad på årsrapporterna från VÖA (1952 – 2011) och andra relevanta dokument samt muntlig information från styrelsen och anställd personal. En mer utförlig rapport finns att läsa på Vilhelmina Model Forest hemsida respektive Vilhelmina Övre Allmänningsskogs hemsida.

Bakgrund

Internationell forskning om samägande och samförvaltning visar att en av de viktigaste framgångsfaktorerna är delägarnas delaktighet i ledning, styrning, beslutsfattande och nyttjandet av de gemensamma resurserna. Tidigare studier av några av de svenska allmänningsskogarna visar dock på ett förhållandvis litet inflytande och engagemang bland delägarna men visar samtidigt att en majoritet av dessa är nöjda med hur deras samförvaltade skog sköts och den nytta som de anser sig ha av denna.

Med sina 56 500 ha och 393 delägarfastigheter (ägda av 906 personer) är Vilhelmina Övre Allmänningsskog (VÖA) är en av de största svenska allmänningsskogarna, men det är också en allmänning där deltagandet bland delägarna är bland de lägsta. En bidragande orsak antas vara att allt färre delägare bor på delägarfastigheterna eller inom Vilhelmina kommun och därmed att traditionella former för deltagande (på stämmor) och kommunikation (personliga möten) inte är tillfyllest. Att hitta nya sätt att informera och kommunicera är därför angeläget och som ett led i det arbetet genomfördes en delägarundersökning under sommaren och hösten 2012. Undersökningen, har utformats av författarna (forskarna) i dialog med styrelse och personal för VÖA. I detta Faktablad presenteras ett sammandrag av resultat och analyser av delägarundersökningen, liksom en historisk analys av verksamheten inom VÖA baserad på årsrapporterna från VÖA (1952 – 2011) och andra relevanta dokument samt muntlig information från styrelsen och anställd personal.

Delägarundersökningen riktades till samtliga delägare i VÖA:s delägarfastigheter, totalt 906 fysiska och juridiska personer. Efter brevutskick och påminnelse hade 345 ifyllda frågeformulär kommit in. Det innebär att 38 % av delägarna i VÖA svarat på enkäten och att minst ett svar inkommit från 51 % av delägarfastigheterna.

Historik

Vilhelmina övre allmänningsskog bildades 1917 i samband med den då pågående avvittringen, som syftade till att skilja den privatägda marken från statens mark. Istället för att tilldela skogsanslaget till respektive fastighetsägare användes hälften av detta till att skapa en gemensam allmänningsskog.

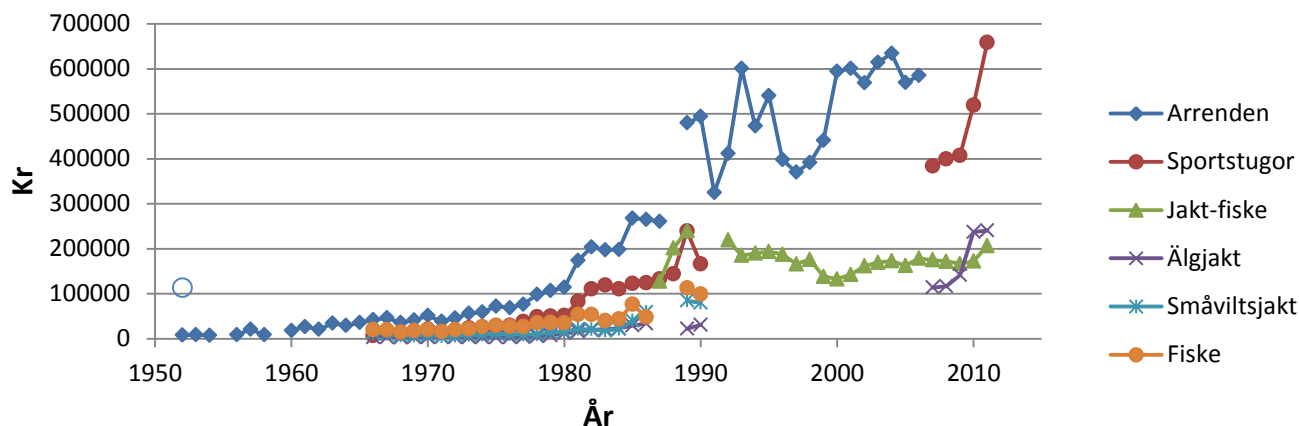
Syftet med allmänningsskogen var dels att hindra skogsbolagens uppköp av bondeskog, dels att skogen var tänkt ge ett varaktigt stöd åt den jordbrukande befolkningen. Till skillnad från besparingsskogarna i Dalarna och allmänningsskogarna Norrbotten så genomfördes processen i Västerbottens län mot fastighetsägarnas vilja. Av mötesprotokollen framgår att motståndet framför allt drevs av de stora skogsbolagen. Till en början berördes 312 fastigheter med ett sammanlagt skattetal om 20 3/8 mantal, vilket motsvarades av en skattesats som uppgick till 1304 skäl. Ett mantal är inte en arealenhet utan mer ett mått på avkastningsförmågan. Det historiska skältalet ligger ännu idag till grund för fördelningen av rättigheter och utdelningar inom VÖA. Dagens situation visar att de flesta delägarfastigheterna består av ett till tre skäl med motsvarande andel i rösträtt och utdelning.

Till en början förvaltades VÖA av Domänverket som ansvarade för både tillsyn och skötsel, men 1938 övertog Skogsvårdsstyrelsen tillsynen medan allmänningen själva ansvarade för skötseln Sedan 1954 då en ny allmänningsslag infördes har VÖA själva ansvar för både tillsyn och skötsel.

Allmänningen har alltid representerats av en styrelse, som numera består tre ledamöter från Fatmomakke-delen och två från Dikanäs-delen. Allmänningssstämma, som är högsta beslutande organ, hålls i juni respektive december varje år. Däremellan har styrelsen ett antal möten. Sedan 1989 finns en anställd ekonomi- och administratörsansvarig och sedan 2008 även en skogvaktare för att driva skogsförvaltningen i egen regi.

Verksamhet och utdelning

VÖA omfattar 56 500 ha fördelade på de tre områdena Dikanäs (c:a 21 000 ha), Fatmomakke (c:a 29 000 ha) och Åsele-Meselefors (c:a 6500 ha) (se karta ovan). Cirka 40 000 ha räknas som produktiv skogsmark med en beräknad tillväxt på c:a 60 000 m³sk/år. Virkesuttaget uppgår för närvarande till c:a 15 000 m³fub/år, d v s en fjärdedel av tillväxten. Skogsbruket har alltid utgjort kärnverksamheten men olika typer av arrenden bidrar också till ekonomin (fig 1). Idag finns 498 arrenden fördelade på 446 arrendatorer

Figur 1: Redovisade arrendeinkomster i årsrapporterna från VÖA. Blå cirkel visar arrendeinkomsterna från 1952 omräknat i 2012 års penningvärde.

Taxeringsvärdet har i redovisat värde ökat närmast exponentiellt sedan 90-talet och nådde totalt vid den senaste årsrapporten (2011) närmare 260 miljoner kronor - att jämföra med 1952 års redovisade 860 tusen kronor. Även om 1952 års värde räknas om i dagens penningvärde (12 miljoner kronor) visar siffrorna på en mycket kraftig värdestegring.

Delägarundersökningen

Utifrån adressregistret framgår att 60,0% av delägarna är män, 38,2% är kvinnor och resterande s.k. juridiska personer. Vidare var 56,6% av delägarna bosatta utanför Vilhelmina kommun (hädanefter kallade utbor) medan 42,7 % bor inom Vilhelmina kommun (hädanefter kallade närbor). Män och närboende har i något högre utsträckning besvarat enkäten.

Delaktighet och nytta

En betydligt högre andel närboende delägare jämfört med utbende uppgav att de tog del av den kontanta utdelningen (tabell 1). Detsamma gäller jakten medan det i fråga om fiske och friluftsliv inte finns några signifikanta skillnader mellan grupperna. De närboende delägarna deltar på stämmorna eller är förtroendevalda i betydligt högre utsträckning än utborna, även om det totalt sett var ett lågt värde för båda grupperna. Endast 12 delägare, samtliga närboende, uppger att de alltid deltar på VÖA:s stämmor. 23 av de 88 respondenter som kan tänka sig att börja gå på stämmorna menar att det är under förutsättning att dagordningen bättre återspeglade deras intressen.

När delägarna ombads ange de tre viktigaste fördelarna med VÖA rankade både närboende och utboende "jakt, fiske och övrig rekreation", "lokala arbetstillfällen", "inkomster" och "vägar"

som viktigast, (tabell 2). Däremot var det en betydligt högre andel utbodelägare som ansåg att allmänningen gav fördelar genom "ökad biologisk mångfald", "sammanhållning och trivsel i bygden" och "bevarande av kulturarvet", men det totala antalet respondenter som pekade ut dessa fördelar bland de viktigaste var trots allt ganska lågt. Endast 10% av närbodelägarna och 4% utbodelägarna menar att de inte kan se några fördelar med allmänningen.

Tabell 1: Delägars deltagande och nytta av VÖA

Aktivitet/Nytta	Närbor	Utbor
Tar del av kontantutdelningar	83 %	72 %
Fiskar och/eller idkar friluftsliv	60 %	54 %
Jagar	40 %	26 %
Deltar på stammer	27 %	5 %
Har tillgång till ved	12 %	16 %
Ingen kontakt med/nytta av min allmänningsskog	3 %	7 %
Deltar som förtroendevald (antal)	10	1
Antal svarande	147	173

De flesta delägarna tyckte att det nuvarande sättet att fördela VÖA:s intäkter var bra men en tydligt större andel av utbodelägarna angav "ingen åsikt" i frågan. En betydande andel av de närboende delägarna ansåg däremot att andelen av intäkterna som stannar lokalt bör öka.

Nackdelar

Ungefär en tredjedel av samtliga respondenter upplever inga nackdelar alls med VÖA, men andelen är betydligt högre för de utboende. "Svårt att få många delägare att dra åt samma håll" var den vanligaste upplevda nackdelen enligt de närboende delägarna. Likaså var det en tydligt högre andel av de närboende som ansåg att "avståndet" mellan delägare och ledning var en av de största nackdelarna med VÖA.

Tabell 2. Upplevda fördelar med VÖA

Upplevda fördelar	Närbor	Utbor
Jakt, fiske och övrig rekreation	64 %	62 %
Arbetsstillfällen som skapas	30 %	28 %
Inkomster	25 %	26 %
Vägar	28 %	20 %
En del av mitt skogsinnehav sköts om utan att jag behöver engagera mig	17 %	24 %
Rationellt skogsbruk – stordriftsfördelar	20 %	16 %
Att bidrag är knutna till lokala aktiviteter som medför att pengarna stannar i bygden	18 %	16 %
Satsningar för en ökad biologisk mångfald (naturvård)	10 %	17 %
Bidrar till sammanhållning och trivsel i bygden	7 %	16 %
Satsningar för bevarande av kulturmiljön	5 %	14 %
Ved	11 %	6 %
Ser inga fördelar	10 %	4 %
Antal svarande	147	173

Sammantaget visade vår undersökning att delägarna i VÖA är nöjda med sitt delägarskap och att de angav fler fördelar än nackdelar med sin allmänning. Dock måste det påpekas att

skillnaderna mellan närboende och utbodelägare i uppfattningen om fördelar, nackdelar och lokala bidrag från VÖA var betydande. Vi tror att detta delvis kan förklaras av att de utboende delägarna, på grund av deras brist på delaktighet inom olika aspekter av VÖA, inte är medvetna om lokala frågor inklusive de motstridiga åsikter som faktiskt finns inom VÖA och därmed ofta har romantiska föreställningar om allmänningsskogen som kanske inte alltid stämmer med verkligheten.

Slutsatser

Utmaningen för styrelsen och VÖA som helhet är att hitta sätt att hantera befintliga motsättningar och samtidigt åstadkomma en förvaltning som uppfyller de behov och de önskemål som finns hos flertalet delägarna. Vidare finns, med tanke på ökat utboende, en grundläggande problematik i form av hur man bäst kommunicerar med dessa och håller dessa informerade om förvaltningen av allmänningsskogen. Utan ett effektivt flöde av information från VÖA till delägarna är det omöjligt att få dem delaktiga i allmänningen eller förvänta sig att de kommer att delta i beslutsfattandet, t.ex. genom stämmorna. Moderna kommunikationsmedel, t.ex. e-post eller internet, vilket också framgår av våra undersökningsresultat, kan vara ett sätt att få fler av utbodelägarna att komma närmare sin allmänning, om än bara virtuellt. Men för att uppmuntra många av dessa delägare att delta i beslutsfattandet genom närvaro på stämmorna, visar våra undersökningsresultat att det måste till en stor förändring av den nuvarande ordningen. Detta inkluderar ett försök att hitta en lämpligare mötesplats så att en majoritet av delägarna kan närvara och att anpassa dagordningen så att den återspeglar de intressen som många av dessa delägare representerar.

